

Magdalena Myszkowska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mail: magdalena.myszkowska@ue.wroc.pl

ZMIANY STRUKTURY GLOBALNEGO EKSPORTU USŁUG W LATACH 2006-2016

STRUCTURAL CHANGES IN GLOBAL EXPORT OF SERVICES IN THE YEARS 2006-2016

DOI: 10.15611/pn.2018.523.23

JEL Classification: F10, F13, F14

Streszczenie: Jedną z głównych tendencji wyznaczających rozwój światowego handlu w mianionej dekadzie był systematyczny wzrost znaczenia szeroko definiowanych usług biznesowych, na które popyt w skali świata systematycznie rośnie. Jednocześnie następował spadek udziału transportu i podróży, które obecnie stanowią mniej niż połowę światowego handlu usługami rynkowymi. Mimo iż handel większości krajów jest nadal zdominowany przez usługi tradycyjne, tj. transport i podróże, to pozostałe usługi rynkowe stanowią znaczną i ciągle rosnącą część eksportu. Najbardziej dynamicznie rozwijającymi się podsektorami były usługi ICT oraz pozostałe usługi biznesowe, które zyskały na znaczeniu w strukturze eksportu zwłaszcza takich krajów, jak Chiny i Indie. Celem artykułu jest analiza przekształceń w strukturze geograficznej i rzeczowej międzynarodowego eksportu usług w latach 2006-2016. Zastosowaną metodą badawczą jest analiza tabelaryczno-opisowa bazująca na danych statystycznych WTO.

Słowa kluczowe: eksport usług, transgraniczny handel usługami, usługi biznesowe.

Summary: One of the primary trends which have determined the growth of world trade in the past decade has been a systematically increasing importance of broadly-defined business services. At the same time, a decrease of participation of transport and travel has occurred, constituting at present less than half of the world trade in market services. Research indicates the growing role of business services within the structure of trade in services. Despite the fact that trade remains dominated by traditional services, the remaining market services constitute a substantial and growing on an ongoing basis part of export. The most dynamically developing sub-sectors were the ICT services and other business services. The objective of this article is to analyse the transformations within the geographical and itemized structure of international export of services in the years 2006-2016. The applied research method is tabulated-descriptive analysis, based on statistical data elaborated by the WTO.

Keywords: services exports, cross-border services trade, business services.

1. Wstęp

Usługi przez długi czas były postrzegane jako sektor dóbr niepodlegających wymianie międzynarodowej, jako że wymóg fizycznej bliskości i osobistej interakcji między producentem i konsumentem powodował, że obrót nimi wydawał się niezwykle kosztowny i skomplikowany. Jednak obserwowane w ostatnich latach rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych, rozbudowa globalnej infrastruktury komunikacyjnej oraz poprawa otoczenia regulacyjnego przyczyniły się do obniżenia barier i zwiększenia możliwości przepływu usług między państwami.

Celem artykułu jest kompleksowa identyfikacja aktualnych i najważniejszych prawidłowości zarysowujących się w obszarze międzynarodowego handlu usługami, w tym przedstawienie jego struktury geograficznej i rzeczowej oraz determinantów eksportu usług. Zastosowaną metodą badawczą jest analiza tabelaryczno-opisowa bazująca na danych statystycznych za lata 2006-2016 publikowanych przez Światową Organizację Handlu (*World Trade Organization*, WTO). Oszacowania wielkości handlu usługami rynkowymi¹ dokonano na podstawie danych ewidencjonowanych na rachunku bieżącym bilansu płatniczego², zgodnie z metodologią Międzynarodowego Funduszu Walutowego³. Przedmiotem analizy są usługi rynkowe podzielone na następujące kategorie [Komisja Europejska 2012]:

- 1) usługi produkcyjne w odniesieniu do nakładów rzeczowych będących własnością osób trzecich (uszlachetnianie),
- 2) usługi konserwacji i naprawy, gdzie indziej niezaliczone⁴,
- 3) transport,
- 4) podróże,
- 5) pozostałe usługi rynkowe⁵ (w tym budowlane; ubezpieczeniowe i emerytalno-rentowe, finansowe; opłaty za korzystanie z własności intelektualnej; telekomunikacyjne, informatyczne i informacyjne; pozostałe usługi biznesowe⁶; kulturalne, rekreacyjne i świadczone dla ludności).

¹ Przedmiotem analizy są usługi rynkowe definiowane jako usługi ogółem z wyłączeniem usług rządowych.

² Analiza została ograniczona do trzech sposobów świadczenia usług wg definicji GATS: 1) handlu transgranicznego, 2) konsumpcji za granicą, 3) tymczasowej obecności osób fizycznych. Badaniem nie objęto obecności handlowej (w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych), gdyż też model handlu usługami nie jest ewidencjonowany na rachunku obrotów bieżących bilansu płatniczego.

³ Zob.: International Monetary Fund, 2009, *Balance of payments and international investment position manual*, <https://www.imf.org>.

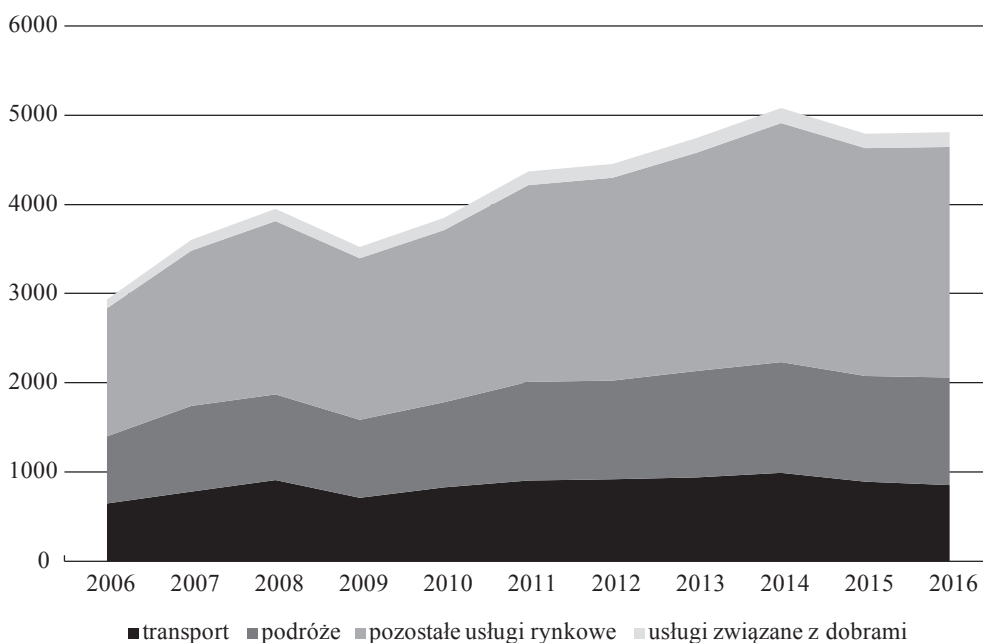
⁴ Usługi uszlachetniania oraz usługi konserwacji i naprawy łącznie tworzą nowy agregat tzw. usługi związane z dobrami (*goods-related services*).

⁵ Inaczej są to szeroko definiowane usługi biznesowe.

⁶ Pozostałe usługi biznesowe obejmują: usługi badawczo-rozwojowe; usługi specjalistyczne i doradztwo w zakresie zarządzania; usługi techniczne, usługi związane z handlem i pozostałe usługi biznesowe.

2. Dynamika i zmiana pozycji krajów w światowych obrotach usługowych

W ciągu ostatniej dekady światowy eksport usług wzrósł prawie dwukrotnie – z poziomu 2,9 bln w 2006 r. do 4,8 bln dol. w 2016 r. (rys. 1), głównie dzięki zwiększeniu przepływów między krajami rozwiniętymi, a więc najbardziej zaawansowanymi w procesie serwicyzacji procesów gospodarczych. W tym czasie tylko dwa razy odnotowano negatywną stopę wzrostu: -11% w 2009 r. w efekcie globalnego kryzysu finansowego i -6% w 2015 r. pod wpływem wahań kursów wymiany walut, szczególnie aprecjacji dolara względem walut partnerów handlowych Stanów Zjednoczonych⁷. Jednocześnie należy zauważyć, że spadek wartości eksportu usług wyrażonej w dolarze amerykańskim był znacznie niższy niż w przypadku towarów (odpowiednio -22% i -13%), co wskazuje na większą odporność usług na negatywne oddziaływanie globalnych zmian makroekonomicznych. Przyczyn takiego stanu rzeczy można dopatrywać się w tym, że popyt na usługi ma mniej cykliczny charakter, usługi w mniejszym stopniu zależą od zewnętrznego finansowania i w końcu po ostatnim globalnym kryzysie wobec usług zastosowano mniejszą liczbę środków protekcjonistycznych [Borchert, Mattoo 2010].

Rys. 1. Światowy eksport usług rynkowych według kategorii, 2006-2016 (mld dol.)

Źródło: WTO 2018b.

⁷ Dokładnie deprecjacji euro i funta względem dolara amerykańskiego.

Globalny handel usługami, mierzony wartością brutto, stanowi jedynie około jednej piątej (23%) całkowitego handlu towarami i usługami łącznie. Jednakże statystyki bilansu płatniczego nie obejmują usług dostarczanych przez zagraniczne podmioty zależne⁸ ani nie mierzą wartości dodanej na różnych etapach produkcji. Dlatego rzeczywisty udział usług w wymianie międzynarodowej jest znacznie wyższy; mierzony wartością dodaną stanowi ponad 50%, czyli dwukrotnie więcej, niż wskazują tradycyjne statystyki.

Udział poszczególnych regionów w światowym eksporcie usług zmienił się w ciągu ostatnich dziesięciu lat (tab. 1). W 2016 r. eksport usług z Europy spadł do 46,8% wpływów światowych – z 53,6% w 2006 r., co wynikało ze wzrostu eksportu z innych regionów – zwłaszcza z Azji, której udział w globalnym eksporcie usług w 2016 r. stanowił 25,3%. Wzrost ten był przede wszystkim wynikiem większych wpływów z turystyki w Tajlandii i Chinach, a także większego eksportu pozostałych usług rynkowych z Indii, Chin, Japonii i Singapuru. Bliski Wschód jest drugim regionem, który konsekwentnie umacnia swoją pozycję w handlu usługami, głównie dzięki doskonale rozwijającemu się sektorowi transportu lotniczego, turystyce i usługom IT⁹. Wspólnota Niepodległych Państw i Afryka, mimo iż odnotowały wzrost wartości eksportu usług rynkowych, pozostają regionami o najniższym udziale.

Tabela 1. Światowy eksport usług rynkowych według regionów – lata 2006-2016 (mld dol., %)

Region	Wartość		Udział		Czołowi eksporterzy
	2006	2016	2006	2016	
Afryka	65	90	2	2	Maroko, Egipt, Republika Południowej Afryki
Ameryka Południowa i Środkowa	84	144	3	3	Brazylia, Argentyna, Panama, Kuba
Ameryka Północna	480	838	16	17	Stany Zjednoczone, Kanada, Meksyk
Azja	593	1 215	20	25	Chiny, Japonia, Indie, Singapur
Bliski Wschód	79	179	3	4	Zjednoczone Emiraty Arabskie, Izrael, Arabia Saudyjska, Katar
Europa	1 572	2 250	54	47	Wielka Brytania, Niemcy, Francja, Holandia
Wspólnota Niepodległych Państw	58	92	2	2	Federacja Rosyjska, Ukraina

Źródło: opracowanie własne na podstawie WTO 2018b.

Ważną cechą charakterystyczną międzynarodowych obrotów usługowych jest wysoka koncentracja geograficzna; zaledwie dziesięć krajów odpowiada za ponad

⁸ Obecność handlowa (tzw. 3 model świadczenia usług) stanowi ponad połowę globalnych transakcji usługowych.

⁹ Niemniej Bliski Wschód pozostaje importerem netto usług.

połowę ich eksportu. W ciągu ostatniej dekady czołowymi eksporterami¹⁰ usług rynkowych niezmiennie pozostają Stany Zjednoczone, Japonia oraz kraje UE, takie jak Wielka Brytania, Niemcy, Francja i Holandia (tab. 2). Swoją pozycję w tym gronie umacniają gospodarki wschodzące (Chiny i Indie), które w badanym okresie ponad dwukrotnie zwiększyły wartość eksportu usług. Z pierwszej dziesiątki eksporterów wypadły natomiast Hiszpania i Włochy, a ich miejsce zajęły Singapur i Irlandia¹¹. Jednocześnie główni eksporterzy należą do światowej czołówki importerów usług. Spośród głównych eksporterów i importerów usług rynkowych w 2016 r. nadwyżkę w eksporcie uzyskały Stany Zjednoczone (+251 mld dol.), Wielka Brytania, Indie i Holandia, podczas gdy Chiny (-243 mld dol.), Irlandia i Niemcy odnotowały ujemne saldo obrotów handlowych.

Powyższe dane uwzględniają transakcje usługowe realizowane między państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Jeśli handel wewnątrz zostanie wyłączony, a UE będzie traktowana jako jeden podmiot, wówczas największym zarówno eksporterem, jak i importerem usług na świecie będzie Unia Europejska, której dodatnie saldo obrotów usługowych w 2016 r. osiągnęło wartość 145 mld dol.

Warto zauważyć, że największe gospodarki usługowe są jednocześnie liderami w handlu towarami, co stanowi widoczny kontrast w stosunku do popularnego w niektórych krajach poglądu, że „kraj musi wybrać między sukcesem w przemyśle a usługami” [Myszkowska 2014].

Tabela 2. Czołowi eksporterzy usług rynkowych, 2006-2016 (mld dol., %)

Pozycja	2006			2016		
	Kraj	Wartość	Udział	Kraj	Wartość	Udział
1	Stany Zjednoczone	389	14,1	Stany Zjednoczone	733	15,2
2	Wielka Brytania	228	8,3	Wielka Brytania	324	6,7
3	Niemcy	169	6,1	Niemcy	268	5,6
4	Japonia	123	4,4	Francja	236	4,9
5	Francja	115	4,2	Chiny	207	4,3
6	Hiszpania	106	3,8	Holandia	177	3,7
7	Włochy	98	3,5	Japonia	169	3,5
8	Chiny	91	3,3	Indie	161	3,4
9	Holandia	83	3,0	Singapur	149	3,1
10	Indie	74	2,7	Irlandia	146	3,0
	Łącznie	1 476	53,4	Łącznie	2 570	53,4
	Świat	2 755	100,0	Świat	4 808	100,0

Źródło: [WTO 2007; WTO 2017].

¹⁰ W 2016 r. te same kraje były w pierwszej dziesiątce zarówno eksporterów, jak i importerów usług rynkowych, choć w nieco innej kolejności.

¹¹ W 2016 r. Irlandia odnotowała najwyższy wzrost zarówno eksportu, jak i importu usług. Eksport umocnił się dzięki usługom ICT (szczególnie komputerowym), natomiast wzrost importu wynikał z wyższych opłat za usługi R&D.

2.1. Udział krajów rozwijających się w światowym handlu usługami

Od 2006 r. kraje rozwijające się stopniowo zwiększają swój udział w światowym handlu usługami rynkowymi (tab. 3), co jest rezultatem wzrostu gospodarczego w tych państwach i jednocześnie czynnikiem stymulującym ich dalszy rozwój ekonomiczno-społeczny. Wzrost ich udziału w światowym eksporcie usług do poziomu 31% w 2016 r. nastąpił głównie dzięki szybko rozwijającym się krajom Azji – jak Chiny, Indie, Korea Południowa, Hongkong, Tajlandia – które odpowiadały za jedną piątą światowego eksportu. Popyt krajów rozwijających się na usługi rósł jeszcze szybciej, co pozwoliło im zwiększyć udział w imporcie do 38% w 2016 r.

Tabela 3. Handel usługami rynkowymi krajów rozwijających się – lata 2006-2016 (mld dol., %)

	Eksport				Import			
	wartość		udział		wartość		udział	
	2006	2016	2006	2016	2006	2016	2006	2016
Afryka	65	90	2	2	86	135	3	3
Ameryka Południowa i Środkowa i Karaiby, Meksyk	100	168	3	3	105	196	4	4
Bliski Wschód	79	179	3	4	123	267	4	6
Rozwijająca się Azja	443	979	15	20	518	1 170	18	25
Rozwijająca się Europa	53	51	2	1	25	29	1	1
Łącznie kraje rozwijające się	757	1 491	26	31	855	1797	30	38

* Rozwijająca się Azja: Azja poza Australią, Japonią i Nową Zelandią. Rozwijająca się Europa: Europa poza UE i EFTA.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [WTO 2018b].

W 2016 r. kilkanaście krajów rozwijających się odnotowało dwucyfrowy wzrost eksportu (tab. 4), którego główną siłą napędową (w wielu przypadkach) był rozwój turystyki międzynarodowej. Jednocześnie niektóre z gospodarek wschodzących potrafiły wykorzystać swój atut w postaci licznej i relatywnie taniej siły roboczej, by zwiększyć swój udział w eksporcie pozostałych usług rynkowych. Mimo iż wartość eksportu znacznej części krajów wschodzących, a tym samym ich udział w światowym eksporcie usług pozostają na relatywnie niskim poziomie, to obserwowana tendencja wzrostowa jest zachęcająca. Dla niektórych gospodarek, takich jak Sri Lanka, Mongolia i Nigeria, rok 2016 był kolejnym z rzędu, w którym nastąpiła tak szybka ekspansja eksportu.

Tabela 4. Eksport usług rynkowych wybranych krajów rozwijających się – rok 2016 (mln dol., %)

Kraj	Roczna zmiana procentowa	Wartość	Udział w światowym eksporcie usług	Udział usług w eksporcie wg kategorii			
				transport	podróże	pozostałe usługi rynkowe	usługi związane z dobrami
Albania	18	2 611	0,05	7,8	64,8	14,0	13,4
Nigeria	17	3 201	0,07	48,6	34,9	16,5	0
Mongolia	16	798	0,02	31,1	39,6	28,6	0,7
Bangladesz	15	1 916	0,04	23,8	8,9	63	4,3
Rep. Zielonego Przylądka	15	573	0,01	18,2	64,2	15,6	2,0
Belize	12	526	0,01	4,8	77,9	17,3	0
Sri Lanka	12	7 105	0,15	31,7	49,5	18,8	0
Kostaryka	11	8 268	0,17	4,5	44,5	47,6	0,1
Nikaragua	11	1 485	0,03	3,8	43,3	13,3	39,6
Arabia Saudyjska	11	15 268	0,32	20,2	72,7	7,1	0
Izrael	10	38 885	0,81	9,1	14,2	75,2	1,5
Wietnam	10	12 236	0,25	21,2	67,4	11,4	0
Domini- kana	10	7 994	0,17	7,5	84,2	7,2	1,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie [WTO 2018b].

Większą część eksportu krajów rozwijających się stanowią tradycyjne usługi pracochłonne, tj. podróże i transport, odpowiednio 33% i 20% w 2016 r. Obie wielkości są znacznie wyższe niż w przypadku krajów rozwiniętych (21% i 16%). Jednak przez ostatnie dziesięć lat kraje rozwijające się stale zwiększały swój wkład w globalny eksport pozostałych usług rynkowych. W 2016 r. prawie jedna czwarta światowego eksportu pozostałych usług rynkowych pochodziła właśnie z krajów rozwijających się (16% w 2006 r.). Główną rolę odgrywały w tym przypadku rozwijające się kraje Azji, które odpowiadały za dwie trzecie eksportu tej grupy krajów. Indie, Chiny i Singapur wyeksportowały dwa razy więcej pozostałych usług rynkowych niż gospodarki rozwijające się z czterech pozostałych regionów łącznie.

Nie zmienia to faktu, że udział krajów rozwijających się w eksporcie usług opartych na wiedzy, takich jak opłaty za korzystanie z własności intelektualnej, usługi ubezpieczeniowe i emerytalno-rentowe czy usługi finansowe, nadal znacznie odbiega od udziału krajów rozwiniętych. To wskazuje na trudności tych gospodarek w konkurowaniu o eksport usług wymagających wyższych kwalifikacji, co wynika z niedoboru odpowiednio wykształconych pracowników, braku infrastruktury i niewystarczających zasobów finansowych.

3. Struktura rzeczowa międzynarodowego handlu usługami

W ciągu ostatniej dekady globalny eksport usług wzrastał średnio o 5% rocznie, odnotowując szczególnie silny (dwucyfrowy) wzrost w latach 2007-2008 i 2010-2011 (rys. 1). Spośród czterech obszernych kategorii usług podróże i pozostałe usługi rynkowe wzrosły najbardziej (odpowiednio 1,6 i 1,8 razy). Wysoka dynamika eksportu pozostałych usług rynkowych przekłada się na ich duży i ciągle rosnący udział w strukturze handlu międzynarodowego. Natomiast najłabszym komponentem eksportu usług był transport, co odzwierciedla jego bliski związek z handlem towarami i większą podatność na zmiany koniunkturalne w gospodarce światowej. Zwolnienie dynamiki obrotów towarowych, notowane w następstwie globalnego kryzysu finansowego i gospodarczego, skutkowało pogorszeniem pozycji zajmowanej przez usługi transportowe w strukturze obrotów międzynarodowych.

3.1. Pozostałe usługi rynkowe

W kategorii pozostałych usług rynkowych – tworzącej bardzo zróżnicowaną grupę – pewne podsektory, takie jak usługi telekomunikacyjne, informatyczne i informacyjne (ICT), oraz pozostałe usługi biznesowe charakteryzowały się dynamiką przewyższającą tempo wzrostu dla usług ogółem (tab. 5). Inne podsektory, jak usługi ubezpieczeniowe, budowlane, a także kulturalne, rekreacyjne i świadczone dla ludności, odnotowały niższy wzrost i tym samym odgrywały mniejszą rolę w światowej strukturze eksportu usług.

Tabela 5. Struktura i dynamika eksportu pozostałych usług rynkowych – lata 2006-2016 (%)

Lata	Usługi budowlane	Usługi ubezpieczeniowe i emerytalno- -rentowe	Usługi finansowe	Opłaty za korzystanie z własności intelektualnej	Usługi telekomunikacyjne, informatyczne i informacyjne	Pozostałe usługi biznesowe	Usługi kulturalne, rekreacyjne i świadczone dla ludności
Struktura eksportu (pozostałe usługi rynkowe = 100)							
2006	4	6	19	12	16	41	2
2010	4	5	18	12	17	41	2
2016	3	5	16	12	19	42	2
Średnioroczna dynamika eksportu							
2006- -2016	6	4	5	6	8	7	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie [WTO 2018b].

Mimo iż usługi tradycyjne, tj. transport i podróże, nadal odgrywają ważną rolę w strukturze globalnego handlu usługami, to w rosnącej liczbie krajów obserwować można wysoki poziom specjalizacji w szeroko definiowanych usługach bizneso-

wych. Do krajów o dominującym udziale pozostałych usług rynkowych w strukturze eksportu należą m.in. Irlandia (gdzie usługi ICT generują 54% eksportu usług), Luksemburg (gdzie usługi finansowe odpowiadają za 49% przychodów z eksportu usług) oraz Indie, Wielka Brytania, Izrael, Szwajcaria, Holandia i Brazylia (wszystkie eksportują szeroki zakres usług biznesowych).

Usługi telekomunikacyjne, informatyczne i informacyjne¹² – napędzane szybkim rozwojem technologicznym – były najbardziej dynamicznie rozwijającym się podsektorem usług. Przez ostatnie 10 lat rosły średnio o 8% rocznie, wyprzedzając tempo wzrostu usług ogółem i demonstrując znacznie większą odporność na zawirowania rynkowe niż wiele innych kategorii usług. Usługi ICT poradziły sobie relatywnie dobrze z globalnym spowolnieniem gospodarczym głównie ze względu na [WTO 2015]:

- utrzymujący się wysoki popyt na usługi telefonii komórkowej (zwłaszcza w krajach rozwijających się), usługi internetowe oraz efektywne kosztowo technologie;
- rozwój innowacyjnego oprogramowania zwłaszcza w produkcji, finansach, ubezpieczeniach i ochronie zdrowia;
- rosnącą potrzebę rozwiązywania problemów w obszarze bezpieczeństwa informatycznego.

Największym eksporterem usług technologii informacyjno-komunikacyjnych pozostaje Europa, która w 2016 r. odpowiadała za 58% eksportu globalnego. Jednocześnie coraz bardziej liczącymi się eksporterami usług ICT stają się gospodarki wschodzące, zwłaszcza z Azji. Udział tego regionu w światowym eksporcie wzrósł z 16% w 2006 r. do 23% w 2016 r., głównie dzięki zwielokrotnieniu wielkości eksportu z Chin (7-krotnie), Filipin (5,5-krotnie) i Indii (2,5-krotnie). Ameryka Północna pozostaje w tyle, zmniejszając swój udział w eksporcie tego rodzaju usług do niespełna 10%. Także uczestnictwo krajów Afryki w handlu usługami ICT pozostaje znacznie ograniczone ze względu na utrzymującą się między krajami rozwiniętymi i rozwijającymi się przepaść cyfrową w zakresie dostępu i wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych¹³.

W 2016 r. 72% usług ICT (353 mld dol.) stanowił eksport **usług komputerowych**¹⁴, pobudzony po części przez – uzgodnione podczas konferencji ministerialnej w Nairobi w 2015 r. – poszerzenie zakresu Porozumienia w sprawie technologii informacyjnej (ITA) na dodatkowe 201 produktów wartych ponad 1,3 bln dol.

¹² Usługi telekomunikacyjne obejmują przesyłanie dźwięku, obrazów lub innych informacji za pośrednictwem telefonu, łączności radiowych i telewizyjnych, satelity, poczty elektronicznej itp. Usługi informatyczne (komputerowe) obejmują usługi związane ze sprzętem komputerowym i oprogramowaniem oraz usługi przetwarzania danych. Usługi informacyjne obejmują usługi agencji informacyjnych oraz usługi dotyczące baz danych (takie jak tworzenie, przechowywanie, rozpowszechnianie) [Komisja Europejska 2012].

¹³ Udział Afryki w eksporcie ICT w 2016 r. wyniósł jedynie 1% (5 mld dol.).

¹⁴ Udział usług telekomunikacyjnych i informacyjnych w całkowitym eksporcie usług technologii informacyjno-komunikacyjnych szacuje się na odpowiednio 23% i 5%.

rocznie [WTO 2018a]. Światowy eksport usług komputerowych jest mocno skoncentrowany w określonych regionach. W 2016 r. Europa, głównie UE, odpowiadała za 63% globalnego eksportu, a Azja za 23%. Mniej niż 1% światowego eksportu usług komputerowych pochodziło z Afryki.

Jedną z najistotniejszych tendencji w obszarze handlu usługami, wzmocnioną przez *offshoring* usług pośrednich (wspierających eksport innych sektorów), jest niewątpliwie ekspansja eksportu **pozostałych usług biznesowych**, które w 2016 r. stanowiły 23% eksportu usług ogółem. Kategoria ta obejmuje usługi badawczo-rozwojowe, usługi specjalistyczne i doradztwo w zakresie zarządzania, usługi techniczne, usługi związane z handlem i pozostałe usługi biznesowe. Wiodącymi eksporterami tego rodzaju usług pozostają kraje Europy Zachodniej (Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Holandia) i Stany Zjednoczone, jednak na uwagę zasługuje rosnąca rola krajów rozwijających się, zwłaszcza z Azji. Same tylko Indie i Chiny, dwie gospodarki uznane za najlepsze lokalizacje *offshoringu* usług [Kearney 2017], odpowiadają za 10% światowego eksportu pozostałych usług biznesowych.

Usługi finansowe były drugim po transporcie sektorem najsilniej dotkniętym przez globalny kryzys finansowy. Po szybkim wzroście między 2006 i 2007 r. w 2008 r. globalny eksport usług finansowych uległ stagnacji i w kolejnym roku skurczył się o 11%, w następstwie światowych spadków przychodów z tytułu opłat i prowizji za zarządzanie aktywami finansowymi i pośrednictwo finansowe.

Kryzys finansowy z 2008 r. dotknął wszystkie regiony świata; w Europie eksport usług finansowych obniżył się gwałtownie o 15%, podczas gdy w Azji o 9%. Natomiast w Ameryce Północnej wzrost eksportu usług znacznie spowolnił – do 2%. Kolejne zawirowania w sektorze usług finansowych wystąpiły w 2012 r. Finansowa niestabilność w strefie euro spowodowała dodatkowe ograniczenie eksportu z Europy i Ameryki Północnej (odpowiednio -4% i -1%). W skali globalnej eksport usług finansowych spadł o 2%, a w 2013 r. ponownie wzrósł do poziomu 420 mld dol. (+11%). Ponowny negatywny wzrost eksportu usług finansowych, obserwowany od 2015 r., może wynikać ze zmian regulacyjnych, które zmusiły banki do ograniczenia operacji na rynkach międzynarodowych.

3.2. Podróże

Pomimo utrzymujących się obaw związanych z bezpieczeństwem i zdrowiem ludzi w kilku lokalizacjach na świecie, eksport usług turystycznych, obejmujący wydatki podróżnych na towary i usługi nabywane podczas ich wizyt zagranicznych, rósł średnio o 5% rocznie. Odzwierciedla to ogólnoswiatowy wzrost liczby turystów oraz większą rolę turystyki wewnątrzregionalnej (widoczną zwłaszcza w Azji), wynikające z poprawy i niższych cen połączeń lotniczych oraz rosnącego poziomu dochodów.

Kluczową rolę w generowaniu ruchu turystycznego między krajami Azji odgrywają turyści należący do rosnącej klasy średniej w Chinach – kraju, który jest drugim po UE największym importerem usług turystycznych na świecie, z udziałem

na poziomie 22% (261 mld dol. w 2016 r.). Z kolei Tajlandia, Japonia, Indie i Australia należą do krajów regionu, które odnotowały największy w ostatniej dekadzie wzrost eksportu usług turystycznych. Poza Azją, regionami, które w podobnym stopniu skorzystały z ożywienia turystyki międzynarodowej, są Bliski Wschód (szczególnie Zjednoczone Emiraty Arabskie) i Ameryka Północna.

Dzięki rosnącej liczbie turystów międzynarodowych wzrosły również przychody z podróży krajów najslabiej rozwiniętych – w ostatniej dekadzie blisko 3-krotnie, osiągając poziom 17 mld dol. w 2016 r., co stanowiło ponad połowę ich całkowitych przychodów z eksportu usług.

3.3. Usługi transportowe

Usługi transportowe są sektorem najsilniej dotkniętym przez globalny kryzys finansowy. Osiągnięte w latach 2007-2008 dwucyfrowe stopy wzrostu światowego eksportu usług transportowych poprzedziły jego gwałtowny spadek (-22%) w roku 2009, co było efektem słabszego popytu na transport towarowy¹⁵, wynikającego z gwałtownego ograniczenia handlu towarami. Globalny kryzys ekonomiczny spowodował drastyczny spadek wartości wpływów z usług transportowych u wszystkich wiodących eksporterów: w Azji -28% , w Europie -21% i w Ameryce Północnej -17% . W 2010 r. globalny sektor transportowy zaczął odrabiać straty, odnotowując wzrost na poziomie 16%. Światowy eksport nie przekroczył jednak poziomu sprzed kryzysu – aż do 2012 r., kiedy osiągnął wartość 918 mld dol. W 2015 r. eksport usług transportowych ponownie skurczył się o 10%, co było spowodowane gwałtownym spadkiem przewozów kontenerowych, głównie ze względu na niższy popyt w krajach rozwijających się. Tendencja spadkowa (-4%) wynikająca z nadwyżki mocy produkcyjnych utrzymywała się również w kolejnym roku we wszystkich regionach świata, z wyjątkiem Bliskiego Wschodu, gdzie wzrost był stymulowany przez doskonale rozwijający się transport lotniczy. Mimo iż rok 2016 r. był trudny dla sektora transportowego na świecie, szacunkowe dane za 2017 r. wskazują na stopniową poprawę związaną z ożywieniem globalnego popytu i handlu.

4. Zakończenie

Mimo iż usługi stanowią dwie trzecie produktu krajowego brutto większości krajów rozwiniętych, nadal reprezentują tylko około 20% handlu międzynarodowego ogółem, a udział ten od dekad utrzymuje się na względnie stałym poziomie. Jednym z powodów jest fakt, że oficjalne statystyki zbyt nisko wyceniają prawdziwą wartość usług dla gospodarki globalnej, co odzwierciedla dobrze znane trudności związane z pomiarem usług, wśród których najważniejsze to [Oxford Economics 2016]:

¹⁵ Przewozy towarowe stanowią ponad połowę globalnego eksportu usług transportowych.

- Dane w zakresie transgranicznego handlu usługami pochodzą ze zróżnicowanych badań/ekspertyz i źródeł administracyjnych, podczas gdy dane dotyczące handlu towarami są rejestrowane przez funkcjonariuszy celnych.
- Wiele usług jest świadczonych w ramach obecności handlowej w innym kraju. Jako że zagraniczne filie i oddziały często są traktowane jak rezydenci, ich produkcja/sprzedaż nie zalicza się do eksportu.
- Trudno jest uchwycić transakcje realizowane drogą elektroniczną, których liczba w ostatnich latach znacznie wzrosła wraz ze spadkiem ich kosztów. McKinsey [2016] szacuje, że transgraniczny przepływ danych (mierzony w gigabajtach) od 2005 r. zwiększył się 45-krotnie. Kraj pochodzenia transakcji również pozostaje niejasny, jako że usługi mogą być sprzedawane przez pośredników na zlecenie zagranicznych klientów.
- Usługi są często zawarte w eksporcie towarów lub oferowane w pakiecie z dobrami przemysłowymi, czego nie ujmują tradycyjne statystyki mierzące handel wartością brutto, a nie wartością dodaną.

Analizując zachodzące w ostatniej dekadzie przekształcenia w strukturze globalnych przepływów usługowych, należy zwrócić uwagę na utrzymującą się tendencję wzrostową eksportu tzw. pozostałych usług rynkowych, w tym zwłaszcza nowoczesnych usług biznesowych, które utrzymują wyższą dynamikę nawet w warunkach recesji gospodarczej. Charakteryzują się one ścisłym związkiem z postępem naukowo-technicznym, co umożliwiło wzrost zdolności handlowej tych usług, powstanie nowych rodzajów usług i poprawę ich jakości oraz zastosowanie innowacji organizacyjnych w ich międzynarodowym świadczeniu [Nowacka-Bandosz 2010]. Wysoki udział pozostałych usług rynkowych w strukturze eksportu poszczególnych krajów pozostaje w wyraźnym związku ze stopniem ich rozwoju gospodarczego. W efekcie nowoczesne usługi biznesowe są domeną głównie państw wysoko rozwiniętych, choć obecnie systematycznie rośnie ich udział w popycie i eksporcie krajów rozwijających się i gospodarek wschodzących.

Perspektywy rozwoju międzynarodowego handlu usługami [Oxford Economics 2016] wskazują, że dalszej dynamice handlu usługami sprzyjać będą takie czynniki, jak postęp technologiczny, postępująca liberalizacja handlu usługami, *offshoring* usług, wzrost globalnej klasy średniej oraz ożywienie w handlu towarami. W efekcie można oczekiwać, że do 2030 r. wartość eksportu usług zwiększy się dwuipółkrotnie, a udział usług w handlu światowym ogółem wzrośnie do 25%. Najszybsza ekspansja wystąpi w sektorze usług biznesowych (B2B), gdzie ciągły postęp technologiczny ułatwia przekazywanie realizacji pewnych zadań, funkcji i procesów wyspecjalizowanym usługodawcom zewnętrznym zlokalizowanym za granicą. Z kolei zarówno rosnący popyt na innowacyjne oprogramowanie, jak i potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa informatycznego będą sprzyjać szybkiemu rozwojowi usług ICT, zwiększając ich udział w globalnym handlu usługami.

Prognoza zakłada również zmiany w strukturze geograficznej obrotów usługowych, które do tej pory – z wyjątkiem transportu i podróży – realizowane były

głównie przez gospodarki rozwinięte. W nadchodzących latach, dzięki powiększeniu zasobów wykwalifikowanej siły roboczej i poprawie infrastruktury cyfrowej, kraje rozwijające się będą w stanie zaoferować wyspecjalizowane usługi biznesowe i profesjonalne. To przełoży się na większy udział m.in. Chin i Indii w globalnym eksporcie usług, podczas gdy udział wielu gospodarek rozwiniętych zmniejszy się. Ponadto eksport usług z krajów rozwijających się będzie w coraz większym stopniu skierowany do innych gospodarek wschodzących (handel Południe-Południe), gdzie wzrost dochodów przełoży się na większy popyt na usługi.

Literatura

- A.T. Kearney, 2017, *A.T. Kearney 2017 Global Services Location. The Widening Impact of Automation*, <https://www.atkearney.com> (19.03.2018).
- Borchert I., Mattoo A., 2010, *The crisis resilience of services trade*, *The Services Industry Journal*, vol. 30, no. 13, s. 2115-2136.
- McKinsey Global Institute, 2016, *Digital Globalization: The New Era of Global Flows*, <https://www.mckinsey.com> (26.02.2018).
- Komisja Europejska, 2012, Rozporządzenie nr 555 z dnia 22 czerwca 2012 roku zmieniające rozporządzenie (WE) nr 184/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie statystyki Wspólnoty w zakresie bilansu płatniczego, międzynarodowego handlu usługami i zagranicznych inwestycji bezpośrednich w odniesieniu do aktualizacji wymogów dotyczących danych oraz definicji, Dz.U. UE.L.2012.166.22.
- Myszkowska M., 2014, *The importance of services trade in global economy*, *Ekonomia XXI wieku. Economics of the 21st Century*, nr 4, s. 28-45.
- Nowacka-Bandosz K., 2010, *Tendencje w światowym handlu usługami pozostałymi w latach 1980-2009*, *Studia i Prace WNEiZ*, nr 18, s. 135-146.
- Oxford Economics, 2016, *Unlocking the Growth Potential of Services Trade*, HSBC Commercial Banking, <https://www.oxfordeconomics.com> (01.03.2018).
- World Trade Organization (WTO), 2007, *International Trade Statistics 2007*, <https://www.wto.org> (20.02.2018).
- World Trade Organization (WTO), 2015, *International Trade Statistics 2015*, <https://www.wto.org> (01.03.2016).
- World Trade Organization (WTO), 2017, *World Trade Statistical Review 2017*, <https://www.wto.org> (20.09.2017).
- WTO, 2018a, *Information Technology Agreement*, <https://www.wto.org> (23.02.2018).
- WTO, 2018b, *International Trade and Market Access Data*, <https://www.wto.org> (19.02.2018).